

ΝΕΑ ΕΣΤΙΑ

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ
ΤΟΜΕΑΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ
ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΕΡΕΥΝΩΝ ΝΕΟΛΗΝΙΚΗΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ
ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΑΝ. ΚΑΡΑΓΗΓΗΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ Θ. ΠΕΤΣΙΟΣ

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΠΕΤΡΟΣ ΧΑΡΗΣ

ΤΟΜΟΣ ΕΙΚΟΣΤΟΣ ΤΡΙΤΟΣ

ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ — ΙΟΥΝΙΟΣ

1938

ΙΩΑΝΝΗΣ Δ. ΚΟΛΛΑΡΟΣ & ΣΙΑ Α. Ε.
ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟΝ ΤΗΣ «ΕΣΤΙΑΣ»
42 — ΟΔΟΣ ΣΤΑΔΙΟΥ — 42
ΑΘΗΝΑΙ

Ε.Τ.Α. της Κ.Ε.Π.
ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2008

λα έργα του « La padrona », « La casa sull'acqua »). Τοῦ Gherardo Gherardi, συγγραφέα γονιμώτατου, με βέβαιη ικανότητα, ἐπαινεύτηκε πολὺ « Ὁ ἀρχιδιάβολος » καὶ τὸ « Passabò, vita peraduta ». Τοῦ Καίσαρα Vice Lodovici εἶχε ἀξιόλογη ἐπιτυχία ἡ κωμωδία του « La ruota ». Καὶ τέλος ὁ Καίσαρας Ἰούλιος Βιόλα εἶχε μεγάλες ἐπιδοκίμασιες, κυρίως ἀπὸ μέρος τοῦ κοινοῦ, μετὰ τὴν δυνατὴν του κωμωδία « Canada » καὶ μ' ἄλλα του ἔργα. Τὸ πανόγραμμα μπορεῖ νὰ θεωρηθῆ συμπληρωμένο μετὰ τὰ ὀνόματα τοῦ Cavacchioli, τοῦ Antonelli καὶ τοῦ Chiarelli.

Ὁ Ἀλέξανδρος De Stefani, ἐξαιρετικῆς παραγωγῆς, εἶν' ἕνας καλὸς συνθέτης ἐντυπωσιακῶν ἔργων, καὶ μπορεῖ νὰ τοποθετηθῆ σιμὰ στὸν πιὸ εὐγενικὸ Λουκά d' Ambrà καὶ τοὺς λιγώτερο εὐγενικοὺς τὸν Ἰωσήφ Adami καὶ τὸν Γουλιέλμο Giannini. Ὁ τελευταῖος, χειροκροτημένος συγγραφέας τῶν « Gialli », δὲ στερεῖται πνεύματος.

***

Τελειώνοντας τὸ σημερινὸ μας σημεῖωμα πρέπει νὰ προσθέσουμε πὸς ὅλοι οἱ συγγραφεῖς πὸν ἀναφέραμε προηγουμένως, ὅλοι περίπου πενηντάρηδες, κρατοῦν πολὺ τιμητικὰ τὸ ρόλο τοῦ « κορυφαίου » στὸ ἰταλικὸ θέατρο, ἐνῶ ἡ γενεὰ τῶν νεωτέρων δὲν παρουσίασε ἀκόμα προσωπικότητα ἀξιοσημείωτη.

Κατὰ τὰ δύο ἢ τρία τελευταῖα χρόνια γίνονται ἀναζητήσεις τελειῶς νέου προσανατολισμοῦ σχετικὰ μετὰ τὸν παλαιὸ τῆς παραδόσεως στὸ θέατρο ὁλόκληρου τοῦ κόσμου, ἢ ἐγίνε λόγος γιὰ ἕνα « θέατρο γιὰ τὸ πλῆθος », γιὰ ἕνα « θέατρο γιὰ εἴκοσι χιλιάδες ». Ἀπὸ τ' ἄλλο μέρος, ὅλοι, στὴν Ἰταλία, εὐχονται κι' ἐπιθυμοῦν καινούριες σκηνικὲς περιπέτειες καὶ δραματικὲς ἀτμόσφαιρες, πού, σπάζοντας τὰ σχήματα πὸν μέσα τους κινδυνεύει ν' ἀποτελματωθῆ τὸ θέατρο, νὰ ἐρμηνεύουν τὸ ἠρωϊκὸ πνεῦμα τῶν νεώτερων χρόνων.

Ὅποιες καὶ νὰ πρόκειται νάναί αἱ πραγματοποιήσεις τῶν νόμιμων αὐτῶν ἐπιθυμιῶν, ἐμεῖς περιμένουμε μετὰ πλέρια καὶ τυφλὴ πίστη, πλάι στοὺς λερικοὺς κ' ἐπικούς ποιητές, νὰ παρουσιαστοῦν καὶ νέοι δραματικοὶ ποιητές, ἱκανοὶ νὰ συγκινήσουν τὸ νέο κοινὸ καὶ νὰ τοῦ ποῦνε τὰ λόγια πὸν περιμένει : λόγια μετὰ ἀνθρώπινη σημασία καὶ μετὰ παγκόσμια ἀπήχηση.

FILIPPO MARIA PONTANI

ΤΑ ΒΙΒΛΙΑ

Μανόλη Τριανταφυλλίδης : « *Νεοελληνικὴ Γραμματικὴ. Τόμος Α'.* Ἱστορικὴ εἰσαγωγή ».

Εἶναι δύσκολο νὰ μιλήσει κανεὶς γιὰ ἕνα ἔργο, πὸν παρὰ τὴν ἐξωτερικὴν του αὐτοτέλεια δὲν εἶναι παρὰ εἰσαγωγή σ' ἕνα ἄλλο οὐσιωδέστε-

ρο, πὸν συνδέεται μαζί του ὀργανικὰ καὶ πὸν δὲν ἔχει ἀκόμα ἐκδοθῆ. Μιὰ δίκαια καὶ ἀκριβῆς ἐκτίμηση τῆς ἐργασίας τοῦ κ. Τριανταφυλλίδη τότε μονάχα θὰ εἶναι δυνατὴ, δταν σύντομα, ὅπως ἐλπίζουμε, ὁλόκληρη ἡ Γραμματικὴ του θὰ βρῆσκειται μπροστὰ μας. Γιατὶ οἱ πραγματικὲς δυσκολίες καὶ οἱ ὑπεύθυνες λύσεις ἀρχίζου ἀπὸ τὴ στιγμὴ πὸν ὁ συγγραφέας περνᾷ ἀπὸ τὴ θεωρία στὴν ἐφαρμογὴ καὶ ἀπὸ τὴν ἐπισκόπηση στὴ συστηματοποίηση.

Ὅπως συμβαίνει γιὰ κάθε ἐπιστημονικὸ μάθημα, ἡ εἰσαγωγή εἶναι ἕνα βᾶθρο πὸν ἀνεβάζει ὁ συγγραφέας τὸν ἀναγνώστη γιὰ νὰ μπορέσει νὰ δεῖ ἀπὸ ψηλότερα στὴ συνολικὴ τους ἀλληλουχία τὰ ἐπιμέρους θέματα, πὸν ἡ παρακάτω ἀναλυτικὴ διαπραγμάτευση πρόκειται νὰ διασπάσει σὲ ἐνότητες ὄχι πιά ὀργανικὲς, ἀλλὰ λογικὲς. Χρήσιμη σὲ κάθε μάθημα, ἡ εἰσαγωγή γίνεται ἀπαραίτητη στοὺς τομεῖς ἐκείνους, ὅπου τὰ ἐπιμέρους θέματα ἔχουν ὑποστῆ βαθεῖα ἐπεξεργασία, ὅπου μοιραῖα ἔχουν προκύψει διχογνωμίες καὶ ὅπου ὁ καθορισμὸς τῶν προσωπικῶν ἀπόψεων τοῦ συγγραφέα σχετικὰ μετὰ τὶς βασικὲς ἐννοίες τοῦ βιβλίου εἶναι ἀναγκαῖος στὸν ἀναγνώστη, γιὰ νὰ δεῖ τὰ πράγματα ὅπως ὁ συγγραφέας τοῦ τὰ παριστάνει.

Εἰδικὰ γιὰ τὴ νεοελληνικὴ γραμματικὴ, μιὰ εἰσαγωγή ἐκτενὴς ἀποτελεῖ μέρος τῆς ἀναπόσπαστο. Μιὰ συστηματικὴ γραμματικὴ εἶναι ἐργασία κατ' ἐξοχὴν συγχρονικὴ. Ἀλλὰ ἡ συγχρονικὴ ἐρευνα εἶναι πάντα ἀτελής χωρὶς τὴ διαχρονικὴ τῆς προοπτικὴ, πὸν εἶναι ἡ ἱστορικὴ εἰσαγωγή. Πόσα προβλήματα δὲν ἔχει ἡ εἰσαγωγή νὰ διαφωτίσει ! Καὶ πρῶτ' ἀπ' ὅλα, αὐτὸ τοῦτο τὸ περιεχόμενον τοῦ ὅρου Νεοελληνικὴ Γραμματικὴ. Δὲ μιλᾷ φυσικὰ γιὰ κείνους πὸν μετὰ τὸν ὄρο αὐτὸ ἐννοοῦν τὴν καθαρεύουσα. Καὶ στῶν δημοτικιστῶν τὴν παράταξη, πὸν βάση τῆς γραμματικῆς θέτουν τὴ ζωντανὴ γλῶσσα, ὑπάρχουν σοβαρὲς διαφωνίες. Ἡ κοινὴ νεοελληνικὴ γλῶσσα, ὅπως παρουσιάζεται διαμορφωμένη σήμερα στὰ μεγάλα ἀστικά κέντρα τοῦ Ἑλληνισμοῦ καὶ ὅπως καθρεφτίζεται στὴ λογοτεχνία μας, ἔχει ἕνα διμέτωπο ἀμυντικὸ ἀγῶνα πρὸς δύο σύνορα. Τὸ ἕνα εἶναι ἡ καθαρεύουσα μετὰ τὴν ἀναμφισβήτητὴ ἀλλὰ τρομερὰ ἀκαθόριστη καὶ ἄνιση ὡς πρὸς τὰ διάφορα κοινωνικὰ στρώματα ἐπίδρασῆς τῆς καὶ τὸ ἄλλο εἶναι τὰ διάφορα γλωσσικὰ ἰδιώματα, πὸν τὴ χρωματίζουν σὲ βαθμὸ ἄνισο σὲ κάθε περιοχῆ. Εἶναι ἀδύνατο γιὰ τὸ γραμματικὸ νὰ προχωρήσει στὴν ἐργασία του, ἂν δὲν ξεκαθαρίσει στὴ συνείδησή του καὶ δὲν δικαιολογήσει στὸν ἀναγνώστη τὴ θέση πὸν παίρνει στὸ βασικὸ πρόβλημα τοῦ περιεχομένου τῆς κοινῆς νεοελληνικῆς.

Ἐποτρὴ παρῶν παρουσιάζονται ἄλλες δυσκολίες. Ἡ νέα ἑλληνικὴ εἶναι μιὰ γλῶσσα μετὰ παράδοση χιλιάδων χρόνων καὶ εἶναι φυσικὸ νὰ παρουσιάζει καὶ στὸ σύνολο καὶ στὶς λεπτομέρειες προβλήματα ἱστορικὰ, πὸν ζητοῦν μιὰ λύση. Ἀλλὰ ἡ μακρόχρονη αὐτὴ παράδοση εἶναι γιὰ τὴν ἑλληνικὴ γλῶσσα, ὅπως γιὰ κάθε γλῶσσα πολιτισμοῦ, διπλὴ : ἡ προφορικὴ καὶ ἡ γραφτῆ, πὸν

κάθε ἄλλο παρά συμπίπτουν. Αυτό ἐπιβάλλει στο σύγχρονο γραμματικό τὸ καθήκον νὰ ἀντιμετωπίσει καὶ τὶς δυὸ παραδόσεις χωριστά, ἀλλὰ καὶ στὴν ἀμοιβαία τους ἀλληλοεξάρτηση, πράγμα πὸν ἀξάνει ἀνυπολόγιστα τὰ ἐπιμέρους προβλήματα.

Ἔτσι, ὅταν παρουσιάστηκε ὁ Χατζιδάκις, κυριαρχοῦσε στὸ Πανεπιστήμιο τὸ κήρυγμα πὸς «ὁ διδάσκων γραμματικὴν τῆς νεωτέρας γλώσσης ποιεῖ ἀδίκημα πρὸς τὸ ἔθνος, ὅπερ δὲν ἠδυνήθη νὰ διαπράξῃ ὁ στρατηλάτης τῆς Αἰγύπτου, ὁ Ἰμβραήμ» (βλ. Μ. Τριανταφυλλίδη, Νεοελληνικὴ γραμματικὴ, σελ. 513). Πὼς νὰ συνεργαστεῖ μὲ τέτοιους ἀνθρώπους; Χρειάστηκε ἄγων ἀσκληρὸ γιὰ ν' ἀποδείξει μὲ τὰ φῶτα τῆς ἐπιστήμης του πόσο ἀβάσιμος ἦταν αὐτὸς ὁ ἰσχυρισμὸς καὶ ὁ ἄγωνας του ἐκαῖνος εἶναι ὁ μεγαλύτερος τίτλος τιμῆς πὸν θὰ διεκδικήσει ὄχι ἀπέναντι τοῦ δημοτικισμοῦ, ἀλλὰ ἀπέναντι τῆς ἐπιστήμης καὶ τῆς ἀλήθειας. Δυστυχῶς οἱ μεγάλες του ὑπηρεσίες στὴν ἔρευνα τῆς νέας ἑλληνικῆς ἐμελλαν νὰ ἐπισκιαστοῦν ἀπὸ μιὰ περιεργὴ ἀντίληψη, πὸν τὴ διατηρεῖ ὡς σήμερα, ὅτι ἡ νέα ἑλληνικὴ εἶναι ἓνα ἑτερόκλητο σύνολο ἰδιωμάτων, κοινὴ νεοελληνικὴ δὲν ὑπάρχει ἀκόμα, καὶ πὼς ὡσπου νὰ γίνει, πρέπει νὰ γράφουμε καθαρεύουσα. Ἡ ἀντίληψη αὐτὴ, πὸν ἐξηγεῖ τὴν ἐχθρική στάση του ἀπέναντι σὲ κάθε καταχρηστικὸ ἐκκίνημα τῆς κοινῆς νεοελληνικῆς, πὸν ὁ ἴδιος δὲν ἀναγνώριζε, ἦταν μοιραῖο νὰ προδικάσει ἀποφασιστικὰ καὶ τὶς κατευθύνσεις τῶν ἐρευνῶν του. Ἡ γερμανικὰ γραμμένη «Εἰσαγωγή» του στὴ νεοελληνικὴ γραμματικὴ (Einleitung in die neugriechische Grammatik, Leipzig 1892), μὲ τὴν ὁποία στάθηκε ὁ πραγματικὸς ἰδρυτὴς τῆς νεοελληνικῆς γραμματικῆς, ὅπως ὁ ἴδιος τὴν ἀντιλαμβάνοταν καὶ ὅπως τὴν ἐπέβαλε στὴν Ἑλλάδα, δὲν προοιδαίεται καμμιά γλώσσα μὲ ἐνότητα. Γι' αὐτὸ καὶ σταμάτησε ἐκεῖ. Γιατὶ πίσω ἀπ' αὐτὸ τὸ ἔργο χαίνει τὸ βάραθρο τοῦ διαλεκτικοῦ χάους. Καμμιά γραμματικὴ δὲ θὰ μπορούσε νὰ ἀκολουθήσει σὲ μιὰ τέτοια εἰσαγωγή. Καὶ ὅμως τὸ βιβλίο αὐτό, στὸ ὁποῖον ἠθέλα νὰ καταλήξω, εἶναι, παρά τὴν ἔλλειψη ἀρχιτεκτονικῆς πὸν τὸ χαρακτηρίζει, τὸ ἀνώτερο ἐπιστημονικὸ σύγγραμμα πὸν προσανατολίζει στὰ προβλήματα τῆς νέας ἑλληνικῆς καὶ πὸν καθοδήγησε ὡς σήμερα στὴν ἔρευνα τῶν διαλέκτων καὶ ἰδιωμάτων καὶ δικῶν μας καὶ ξένων νεοελληνιστῶν. Δὲν εἶναι ὅμως ἡ θέση του ἀπέναντι στὴν κοινὴ νεοελληνικὴ ὁ λόγος πὸν τὸ κάνει νὰ μὴν ἰκανοποιεῖ πιά. Ἀπὸ τὸν καιρὸ πὸν τὸ βιβλίο αὐτὸ γράφτηκε, ὡς σήμερα, ἡ ἔρευνα συνεχίστηκε μὲ σταθερὰ βήματα, καὶ φῶς ἀφθονοχύθη σὲ γενικώτερα καὶ εἰδικώτερα προβλήματα τῆς γλώσσας μας, πὸν τὸ χρωστᾶμε κατὰ μέγα μέρος πάλι στὸν ἴδιο τὸ Χατζιδάκη καὶ τοὺς μαθητῆς του. Ὡστε μιὰ καινούργια εἰσαγωγή στὴ νεοελληνικὴ γραμματικὴ, ἐνημερωμένη στὰ νεώτερα πορίσματα τῆς ἔρευνας καὶ μὲ θέση διαφορετικὴ ἀπέναντι στὴν κοινὴ νεοελληνικὴ, εἶναι ἐκεῖνο πὸν ἔλειπε ἀπὸ τὰ νεοελληνικὰ γράμματα καὶ πὸν ἐρχεται νὰ μᾶς τὸ χαρίσει ἡ ἐργασία τοῦ κ. Τριανταφυλλίδη.

Ἐπιτυχῶς στὶς μέρες μας ἔλειψε πιά μιὰ ἀνάγκη, πὸν ἐπιβάρυνε πρὶν ἀκόμα περισσότερο μιὰ εἰσαγωγή στὴ νεοελληνικὴ γραμματικὴ. Βρισκόμαστε πιά μακριὰ ἀπὸ τὴ θλιβερὴ ἐκείνη ἐποχὴ, πὸν ἡ ἐμφάνιση μιᾶς τέτοιας γραμματικῆς ἦταν ἀνάγκη νὰ συνοδεύεται κι' ἀπὸ μιὰ ἀπολογία, τὴν ἀπολογία τοῦ δημοτικισμοῦ, ὅπως συνέβαινε ὡς τὰ χρόνια τοῦ Φιλῆντα. Σήμερα, ὅσο κι' ἂν ἐπιζοῦν ἐκπρόσωποι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, πὸν τὴν καρδιά τους δὲν μπόρεσε νὰ ζεσταίνει οὔτε μιὰ ἀχιίδα ἀπὸ τὸ ζωογόνο ἥλιο πὸν φωτίζει τὴ σημερινὴ γλωσσικὴ πραγματικότητα, ἡ φωνὴ τους ἢ ἡ σιωπὴ τους δὲ συγκινεῖ κανένα πιά. Στὸς ὁπαδοὺς τους δὲν ἀνήκουν οὔτε τὰ φθισκὰ παιδιὰ τους. Τιμωρία σκληρὴ μὰ δίκαιη γιὰ κείνους, πὸν δὲν ἐνδιαφέρθηκαν ποτὲ γιὰ τὴν ἑναρμόνιση τῶν ἰδανικῶν τους μὲ τὴ ζωὴ. Ἡ νέα γενιά, ἐκείνη πὸν αὔριο θὰ διευθύνει τὴν πνευματικὴ ζωὴ τοῦ τόπου, ἔχει πεισθῆ ὀριστικὰ πὸς δυὸ γλώσσες εἶναι περιττὴ πολυτέλεια γιὰ ἓνα ἔθνος καὶ πὸς προκειμένου νὰ διαλέξει τὴ μιὰ ἀπὸ τὶς δυὸ, πρέπει νὰ προτιμήσει τὴ ζωντανὴ γλώσσα πὸν μιλά καὶ ὄχι τὴ νεκρὴ, πὸν οὔτε μιλά, οὔτε θὰ μιλήσει ποτὲ.

Πρὶν δοῦμε τί μᾶς παρουσιάζει ἡ ἱστορικὴ εἰσαγωγή τοῦ κ. Τρ., χρήσιμο εἶναι νὰ κάνουμε μιὰ σύντομη ἀνασκόπηση στὶς ἐργασίες πὸν προηγήθηκαν. Ἡ ἱστορικὴ μελέτη τῆς νέας ἑλληνικῆς θεμελιώθηκε ἀπὸ τὸν Κοραῆ στὶς ἀρχὲς τοῦ περασμένου αἰῶνα, σὲ μιὰ ἐποχὴ πὸν δὲν ἦταν ἀκόμα ξεκαθαρισμένες οἱ ἀντιλήψεις γιὰ τὴν ὑπαρξὴ καὶ τὸ περιεχόμενο μιᾶς Κοινῆς νεοελληνικῆς. Ἡ ἀοριστία αὐτὴ φαίνεται καθαρὰ στὶς γλωσσικὲς ιδέες τοῦ Κοραῆ, στὴ γλώσσα πὸν ὁ ἴδιος ἐπρότεινε γιὰ κοινὴ ὀμιλουμένη καὶ γραφομένη στὸ ἔθνος καὶ στὸ φόβο πὸν τοῦ προξενούσε ἡ «χουδαίολογία», ὅπως ἀντιλαμβάνονταν τὴ λαϊκὴ γλώσσα. Ὁχι πηγὸν λ. χ., γιατί εἶναι ἀρχαῖο, οὔτε ὅμως καὶ πουλί, γιατί εἶναι τοῦ χύδην ὄχλου: πουλίον, ὀπίτιον, αὐτὸ εἶναι ὁ σωστὸς δρόμος. Δηλ. μιὰ νέα ἑλληνικὴ διορθωμένη. Ἀντίληψη ἀπλοϊκὴ, ἀσυγχώρητη γιὰ ἓνα πνεῦμα εὐρύ, γιὰ ἓνα ἄνθρωπο πὸν ἔζησε στὴν καρδιά τοῦ πολιτισμένου κόσμου, στὸ Παρίσι. Οἱ ἐρευνῆς του γιὰ τὴ νέα ἑλληνικὴ στοὺς ὅ τὸμους τῶν «Ἀτάκτων» του βγήκαν κατὰ μέγα μέρος ἀκαρπες, γιατί στηρίχτηκε σὲ σφαλερὴ βίαση ὅσον ἀφορᾶ τὴν καταγωγὴ τῆς νέας ἑλληνικῆς, καὶ γενικὰ οἱ ὑπηρεσίες του πρὸς τὴ νέα ἑλληνικὴ στάθηκαν ἀρνητικῆς. Ὑς θετικῆς του ὑπηρεσίες τὶς ἐπρόσφερε, ἀδιάφορο ἂν συνειδητὰ ἢ ὄχι, στὴν καθαρεύουσα, μὲ τὸ νὰ θέσει ἀυστηρὰ γραμματικὰ σύνορα πρὸς τὴ λόγια γλώσσα, πράγμα πὸν μοιραῖα ὀδήγησε στὴ γλώσσα τοῦ Κοντισμοῦ.

Ἔτσι, ὅταν παρουσιάστηκε ὁ Χατζιδάκις, κυριαρχοῦσε στὸ Πανεπιστήμιο τὸ κήρυγμα πὸς «ὁ διδάσκων γραμματικὴν τῆς νεωτέρας γλώσσης ποιεῖ ἀδίκημα πρὸς τὸ ἔθνος, ὅπερ δὲν ἠδυνήθη νὰ διαπράξῃ ὁ στρατηλάτης τῆς Αἰγύπτου, ὁ Ἰμβραήμ» (βλ. Μ. Τριανταφυλλίδη, Νεοελληνικὴ γραμματικὴ, σελ. 513). Πὼς νὰ συνεργαστεῖ μὲ τέτοιους ἀνθρώπους; Χρειάστηκε ἄγων ἀσκληρὸ γιὰ ν' ἀποδείξει μὲ τὰ φῶτα τῆς ἐπιστήμης του πόσο ἀβάσιμος ἦταν αὐτὸς ὁ ἰσχυρισμὸς καὶ ὁ ἄγωνας του ἐκαῖνος εἶναι ὁ μεγαλύτερος τίτλος τιμῆς πὸν θὰ διεκδικήσει ὄχι ἀπέναντι τοῦ δημοτικισμοῦ, ἀλλὰ ἀπέναντι τῆς ἐπιστήμης καὶ τῆς ἀλήθειας. Δυστυχῶς οἱ μεγάλες του ὑπηρεσίες στὴν ἔρευνα τῆς νέας ἑλληνικῆς ἐμελλαν νὰ ἐπισκιαστοῦν ἀπὸ μιὰ περιεργὴ ἀντίληψη, πὸν τὴ διατηρεῖ ὡς σήμερα, ὅτι ἡ νέα ἑλληνικὴ εἶναι ἓνα ἑτερόκλητο σύνολο ἰδιωμάτων, κοινὴ νεοελληνικὴ δὲν ὑπάρχει ἀκόμα, καὶ πὼς ὡσπου νὰ γίνει, πρέπει νὰ γράφουμε καθαρεύουσα. Ἡ ἀντίληψη αὐτὴ, πὸν ἐξηγεῖ τὴν ἐχθρική στάση του ἀπέναντι σὲ κάθε καταχρηστικὸ ἐκκίνημα τῆς κοινῆς νεοελληνικῆς, πὸν ὁ ἴδιος δὲν ἀναγνώριζε, ἦταν μοιραῖο νὰ προδικάσει ἀποφασιστικὰ καὶ τὶς κατευθύνσεις τῶν ἐρευνῶν του. Ἡ γερμανικὰ γραμμένη «Εἰσαγωγή» του στὴ νεοελληνικὴ γραμματικὴ (Einleitung in die neugriechische Grammatik, Leipzig 1892), μὲ τὴν ὁποία στάθηκε ὁ πραγματικὸς ἰδρυτὴς τῆς νεοελληνικῆς γραμματικῆς, ὅπως ὁ ἴδιος τὴν ἀντιλαμβάνοταν καὶ ὅπως τὴν ἐπέβαλε στὴν Ἑλλάδα, δὲν προοιδαίεται καμμιά γλώσσα μὲ ἐνότητα. Γι' αὐτὸ καὶ σταμάτησε ἐκεῖ. Γιατὶ πίσω ἀπ' αὐτὸ τὸ ἔργο χαίνει τὸ βάραθρο τοῦ διαλεκτικοῦ χάους. Καμμιά γραμματικὴ δὲ θὰ μπορούσε νὰ ἀκολουθήσει σὲ μιὰ τέτοια εἰσαγωγή. Καὶ ὅμως τὸ βιβλίο αὐτό, στὸ ὁποῖον ἠθέλα νὰ καταλήξω, εἶναι, παρά τὴν ἔλλειψη ἀρχιτεκτονικῆς πὸν τὸ χαρακτηρίζει, τὸ ἀνώτερο ἐπιστημονικὸ σύγγραμμα πὸν προσανατολίζει στὰ προβλήματα τῆς νέας ἑλληνικῆς καὶ πὸν καθοδήγησε ὡς σήμερα στὴν ἔρευνα τῶν διαλέκτων καὶ ἰδιωμάτων καὶ δικῶν μας καὶ ξένων νεοελληνιστῶν. Δὲν εἶναι ὅμως ἡ θέση του ἀπέναντι στὴν κοινὴ νεοελληνικὴ ὁ λόγος πὸν τὸ κάνει νὰ μὴν ἰκανοποιεῖ πιά. Ἀπὸ τὸν καιρὸ πὸν τὸ βιβλίο αὐτὸ γράφτηκε, ὡς σήμερα, ἡ ἔρευνα συνεχίστηκε μὲ σταθερὰ βήματα, καὶ φῶς ἀφθονοχύθη σὲ γενικώτερα καὶ εἰδικώτερα προβλήματα τῆς γλώσσας μας, πὸν τὸ χρωστᾶμε κατὰ μέγα μέρος πάλι στὸν ἴδιο τὸ Χατζιδάκη καὶ τοὺς μαθητῆς του. Ὡστε μιὰ καινούργια εἰσαγωγή στὴ νεοελληνικὴ γραμματικὴ, ἐνημερωμένη στὰ νεώτερα πορίσματα τῆς ἔρευνας καὶ μὲ θέση διαφορετικὴ ἀπέναντι στὴν κοινὴ νεοελληνικὴ, εἶναι ἐκεῖνο πὸν ἔλειπε ἀπὸ τὰ νεοελληνικὰ γράμματα καὶ πὸν ἐρχεται νὰ μᾶς τὸ χαρίσει ἡ ἐργασία τοῦ κ. Τριανταφυλλίδη.

Τὸ βιβλίο τοῦ κ. Τρ. ἀποτελεῖται ἀπὸ δύο ἄνισα μέρη: Τὸ πρῶτο (σελ. 1 — 169) περιέχει τὴν καθαυτὴ ἱστορικὴ εἰσαγωγή, ὅπου ὁ συγγραφέας μὲ σαφήνεια καὶ συντομία ἐκθέτει τὴν ἐξελικτικὴ πορεία τῆς ἑλληνικῆς γλώσσας στὶς

τρεις φάσεις της, τὴν ἀρχαία, τὴ μεσαιωνικὴ καὶ τὴ νεώτερη. Τὸ κέντρο τῆς ἔρευνας κατέχουν πάντα οἱ γραμματικοὶ νεωτερισμοὶ ποὺ ἢ κάθε ἐποχὴ κληρονομᾷ στὴν ἄλλη καὶ ποὺ προετοιμάζουν σιγά-σιγά τὸ σύνολο τῶν ἰδιαίτερων γνωρισμάτων τῆς νέας ἑλληνικῆς. Στὴν ἐξέταση κάθε μιᾶς ἀπὸ τὶς τρεῖς αὐτὲς περιόδους ἀκολουθεῖ μιὰ ἐκλογή τῆς σπουδαιότερης σχετικῆς βιβλιογραφίας.

Τὸ δεύτερο καὶ μεγαλύτερο μέρος τοῦ βιβλίου (σελ. 171 — 610) ἐπιγράφεται *Ἐπίμετρο. Κείμενα, μαρτυρίες, συμπληρώματα*. Τὰ *Κείμενα* (σελ. 173 — 404), ποὺ κυκλοφόρησαν καὶ σὲ ἰδιαίτερο τεῦχος, εἶναι μιὰ φροντισμένη ἐκλογή ἀπὸ ἀποσπάσματα ἀντιπροσωπευτικῶν γλωσσικῶν κειμένων τῆς ἀρχαίας, μεσαιωνικῆς καὶ νέας ἑλληνικῆς — ὁμιλουμένης καὶ γραφισμένης. Τὸ μέρος αὐτὸ μπορεῖ νὰ συγκριθεῖ μετὰ τὸ γνωστὸ βιβλίον τῶν Hesselring - Pernot, *Chrestomathie néo-hellénique* (Paris 1925), μετὰ τὴν διαφορὰ πὺς ἐκεῖ ἀπουσιάζουν, ὅπως εἶναι φυσικόν, τὰ κείμενα τῶν ἀρχαίων διαλέκτων καὶ ἀντιπροσωπεύονται ἀφθονώτερα αἱ γλωσσικὲς φάσεις ἀπὸ τὴν Κοινὴ τῶν πατέρων ὡς σήμερα. Ὁ κ. Τρ. περιλαμβάνει στὰ δείγματα τῆς μεσαιωνικῆς καὶ κείμενα ἀπὸ τὴ γραφτὴ, ἀπλή καὶ ἀττικίζουσα γλῶσσα τῶν βυζαντινῶν χρονογράφων, ἐνῶ οἱ Hesselring - Pernot ἀρχίζουν τὰ μεσαιωνικὰ δείγματα μετὰ τὰ δημοτικὰ κείμενα τοῦ Μ. Γλυκᾶ καὶ Θ. Προδρόμου καὶ ἀποκλείουν τὰ λόγια κείμενα. Πλουσιώτερη στὸ βιβλίον τοῦ κ. Τρ. εἶναι ἡ ἐκλογή τῶν δειγμάτων ἀπὸ κείμενα νεοελληνικῶν ἰδιωμάτων καὶ διαλέκτων, ποὺ κατατάσσονται ἀπὸ τὸν συγγραφέα σὲ τρεῖς μεγάλες ὁμάδες: 1) τὴ δυτικὴ (Στερεὰ Ἑλλάδα, Πελοπόννησος, Ἴονια νησιά). 2) τὴν ἀνατολικὴν (Κύπρος, νησιά τοῦ Αἰγαίου, Μικρασιατικὰ παράλια, Πόντος, Καππαδοκία). 3) Τὰ νοτιοϊταλικὰ ἑλληνικὰ καὶ τὰ Τσακόνικα. Γιὰ τὴν κάθε ὁμάδα ἀναγράφεται ἐκλογή τῆς σπουδαιότερης βιβλιογραφίας.

Κατόπιν ἀκολουθεῖ ἓνα μέρος μετὰ τὸν τίτλον *Ἐποχὴ τῆς Τουρκοκρατίας*, ὅπου ἐξετάζονται οἱ μορφὲς ποὺ χρησιμοποιήθηκαν στὴ γραφτὴ γλῶσσα ἀπὸ τὴν ἄλωση καὶ ἔδω, μετὰ δείγματα ἀπὸ τὰ ἔργα διαφόρων λογίων τῆς τουρκοκρατίας, πρῶτα τῶν ἀρχαίων Π. Ρουσάνου, Θ. Ζυγομαλά, Ε. Βούλγαρη κ.ἄ. καὶ ὕστερα τῶν δημοτικιστῶν Σοφίανου, Καρτάνου, Ἀγάπιου, Σκούφου, Μηνιάτη κ.ἄ. Κατόπιν ἐξετάζεται ἡ ἐποχὴ μετὰ τὴν ἴδρυση τοῦ ἑλληνικοῦ κράτους, ἀρχίζοντας ἀπὸ τοὺς ὁπαδοὺς τοῦ καθαρισμοῦ καὶ καταλήγοντας σιτοὺς δημοτικιστὲς.

Τὸ μέρος ποὺ ἐπιγράφεται *Μαρτυρίες* (σελ. 405 — 529) ὑποτελεῖται ἀπὸ κείμενα ποὺ τὸ περιεχόμενό τους ἀναφέρεται καθαρὰ στὸ γλωσσικὸ ζήτημα, ἀπὸ τὴν ἐποχὴ τοῦ ἀλεξανδρινοῦ ἀττικισμοῦ μετὰ τὸ Φρόνιχο ὡς τὶς σημερινὲς γλωσσικὲς ἐριδες καὶ τὴν ἐκπαιδευτικὴ μεταρρύθμιση. Ἰδιαίτερο ἐνδιαφέρον στὸ μέρος αὐτὸ συγκεντρώνει τὸ κεφάλαιον: *Ἡ δημοτικὴ στὸ κράτος*, ὅπου παραθέτονται δείγματα ἀπὸ λόγους ἀνώτατων λειτουργῶν τοῦ κράτους στὴ δημοτικὴ, ὅπως ὁ λόγος τοῦ Α. Παπαναστασίου (1924), ἡ προ-

κήρυξη τοῦ Θ. Παγκάλου (1926), ὁ χαιρετισμὸς τοῦ Ι. Μεταξᾶ (1936), ἡ ἀπὸ ἔγγραφα δημοσίων ὑπηρεσιῶν, ποὺ κυκλοφόρησαν στὴ δημοτικὴ ὅσες φορές ἀπευθύνονταν στὴν καρδιά καὶ τὸν πατριωτισμὸ τοῦ λαοῦ, ὅπως ἡ ἐκκλήση τοῦ Ὑπουργείου Οἰκονομικῶν γιὰ τὸ ἀναγκαστικὸ δάνειο τοῦ 1922.

Στὰ *Συμπληρώματα* (σελ. 534 — 620) ἐξετάζονται οἱ ξένες ἐπιδράσεις στὰ ἀρχαία καὶ νέα ἑλληνικὰ, καὶ ἀντίθετα ἡ ἐπίδραση τῆς ἑλληνικῆς χωριστὰ σὲ κάθε μιὰ ξένη γλῶσσα. Ἐπίσης γίνεται λόγος γιὰ τοὺς ξενόφωνους κατοίκους τῆς σημερινῆς Ἑλλάδας, γιὰ τὴ λεξιλογικὴ ποικιλία τῶν νεοελληνικῶν ἰδιωμάτων, γιὰ τὶς κρυφὲς ἢ συνθηματικὲς γλῶσσες, γιὰ τοὺς ξενισμοὺς τῆς ἑλληνικῆς, γιὰ τὶς μορφολογικὲς διπλοτυπίες τῆς ποὺ ἐδημιούργησε ἡ ἐπίδραση τῆς καθαρεύουσας ἢ τὰ ἰδιώματα καὶ τέλος γιὰ τὴν ὡς τώρα ξεχωριστὴ γραφτὴ καλλιέργεια τῶν νεοελληνικῶν διαλέκτων καὶ ἰδιωμάτων.

Τὸ βιβλίον τελειώνει μετὰ μιὰ πλούσια βιβλιογραφία τῆς νέας ἑλληνικῆς μετὰ μεθοδικώτατη κατάταξη σὲ πηγὲς τῆς γλώσσας (ἐκδόσεις τῶν σπουδαιότερων νεοελληνικῶν κειμένων), γραμματικὲς ἔρευνες καὶ ἐγχειρίδια γραμματικῆς, λεξικά κλπ., ἐκτενὴ βιβλιογραφία τοῦ γλωσσικοῦ ζητήματος καὶ ἓνα πίνακα τῶν ἐπιστημονικῶν πραγματειῶν ἢ βιβλίων, ποὺ γράφτηκαν ἀπὸ τὰ 1921 ὡς σήμερα στὴ δημοτικὴ.

Τὸ βιβλίον στολίζεται ἀπὸ γλωσσικοὺς χάρτες ποὺ δείχνουν τὴ διάφορη κατὰ καιροὺς ἔκταση τῆς ἑλληνικῆς γλώσσας στὶς μεσογειακὲς χῶρες, τὴ γεωγραφικὴ κατανομὴ τῶν ἀρχαίων ἑλλ. διαλέκτων, τὴν ἔκταση ὀρισμένων χαρακτηριστικῶν γλωσσικῶν φαινομένων τῆς νέας ἑλληνικῆς, τὴν ἔκταση ξένων γλωσσῶν σὲ περιοχὰς τῆς σημερινῆς ἑλληνικῆς ἐπικράτειας μετὰ αὐθεντικὲς στατιστικὲς, τὴν ἔκταση τῶν προσφυγικῶν ἐγκαταστάσεων στὶς ἑλληνικὲς ἐπαρχίες καὶ τὴν ἀριθμητικὴ τους ἀναλογία μετὰ τοὺς ντόπιους, πρᾶγμα σημαντικὸ γιὰ τὴν ἐκτίμησιν τῆς γλωσσικῆς ἐπίδρασης ποὺ θὰ ἀσκήσουν καὶ θὰ δεχτοῦν ἀπὸ τοὺς ντόπιους.

Κλείνοντας κανεὶς τὸ βιβλίον μένει κατάπληκτος μπροστὰ στὸν ὄγκον τῆς ἐργασίας, τὸν εἰδησεογραφικὸ πλοῦτον ποὺ κλείνει στὶς ὑπερεξακόσιες σελίδες του, καὶ κυρίως γιὰ τὴ μεθοδικότητά του. Ποτὲ ὡς σήμερα δὲν ἔγινε στὴν Ἑλλάδα ἓνα ἐπιστημονικὸ θέμα ἀντικείμενο τόσο πολυπλευρῆς καὶ ὀλοκληρωμένης ἔρευνας. Τὸ πρῶτον μέρος ποὺ ἀντιπροσωπεύει τὴν κατ' ἐξοχὴν συνθετικὴν ἐργασίαν τοῦ κ. Τρ., χάρις στὴν ἀπλή του διατύπωση καὶ στὴ ζωντάνια τῆς γλώσσας του, τὸν περιορισμὸν του στὰ οὐσιώδη, χωρὶς τὸ «σμήνος σοφίας» ξένης, μέσα σὲ ὅποιον χάνονται οἱ ἀρχαριοὶ ἐπιστήμονες, διαβάζεται ἀκούραστα καὶ μετὰ ἀδιάπτωτον ἐνδιαφέρον, μολονότι πραγματεύεται θέματα ποὺ θεωροῦνται συνήθως ξερὰ καὶ βαρετὰ. Στὸ δεύτερον μέρος θαυμάζει κανεὶς τὴν ἰκανότητα τοῦ συγγραφέα νὰ ὑποτάξει ἓνα τόσο πολύμορφον καὶ τόσο ἀπλωμένο χρονικὰ ὕλικον σὲ μιὰ τόσο μεθοδικὴν κατάταξιν.

Οἱ ἀρετὲς αὐτὲς τοῦ βιβλίου δὲν εἶναι συμπτωματικὲς. Γιὰ τὴν ἀντιμετώπιση πολυσύνθετων θεμάτων χρειάζονται προσόντα μορφωτικὰ καὶ πνευματικὰ ὄχι κοινὰ καὶ τὰ προσόντα αὐτὰ συνδυάζονται κατὰ τὸν εὐτυχέστερο τρόπο στὸ πρόσωπο τοῦ συγγραφέα τῆς « Εἰσαγωγῆς ». Ὁ κ. Τριανταφυλλίδης συνδυάζει μὲ τὴ γλωσσολογικὴ του κατάρτιση — ἡ βιβλιοθήκη του εἶναι ἐφάμιλλη μὲ γλωσσολογικὸ ἴνστιτούτο — μιὰ ἀνώτερη καὶ πλατεῖα πνευματικὴ καλλιέργεια σπάνια στὸν τόπο μας. Πόσο σημαντικό εἶναι τὸ προσόν αὐτὸ θὰ τὸ καταλάβει κανεὶς ἂν θυμηθῆ πὼς οἱ φανατικώτεροι πολέμιοι τῆς νέας ἑλληνικῆς, ὅπως ὁ Κόντος καὶ ὁ Μιστριώτης, ὑπῆρξαν ἄνθρωποι ποὺ διακρίνονταν γιὰ τὴ μονομέρεια τῆς μὴ φώσης τους καὶ γιὰ τὴν ἀπουσία ἀνώτερης πνευματικῆς καλλιέργειας.

Στὴν τάση τοῦ συγγραφέα νὰ ἐξετάζει τὰ ἱστορικὰ τῆς γλώσσας μίς μέσα σ' ἓνα γενικώτερο ἱστορικὸ πλαίσιο ὑφίεται τὸ ὅτι στὸ δεύτερο μέρος τοῦ βιβλίου καταχωρίζονται συχνὰ καὶ πράγματα, ποὺ στὴν πρώτη ματιὰ δὲ φαίνονται νὰ ἔχουν ἄμεση καὶ σαφῆ σχέση μὲ τὸ ἐκάστοτε προκείμενο. Ἡ ἐντύπωση ὅμως αὐτὴ εἶναι μονάχα γιὰ τὸ βιβλικὸ ἀναγνώστη. Ἐκεῖνος ποὺ θὰ μελετήσῃ πραγματικὰ τὸ βιβλίον θὰ καταλάβῃ πὼς τὸ κάθε τι ἔχει τὴ θέση του γιὰ τὴ συμπλήρωση τῆς εἰκόνας ποὺ θέλει νὰ μεταδώσῃ ὁ συγγραφέας καὶ βοηθεῖ ἔμμεσα στὴν κατανόηση τῆς νοσηρίας τῶν ἀνθρώπων ἐκείνων ποὺ ἐκπροσώπησαν ὀρισμένη κατεύθυνση στὰ διάφορα γλωσσικὰ ρεύματα. Ἀπανθισμένα μεθοδικὰ καὶ ἀπὸ μακρόχρονη ἀναστροφή μὲ τὴ γλωσσικὴ μας φιλολογία, ἔχουν τὰ κείμενα αὐτὰ στὸ σύνολό τους τὸ θαυμάσιο ἀποτέλεσμα ὅτι ἐπιτρέπουν στὸν ἀναγνώστη νὰ σχηματίσῃ μόνος του, ἀνεπηρέαστος ἀπὸ τὸ συγγραφέα, δική του ἀντίληψη γιὰ πράγματα καὶ πρόσωπα.

Υπάρχει βέβαια σὲ ἐπιλογὲς αὐτοῦ τοῦ εἶδους καὶ ἀρχετὸς ὑποκειμενισμὸς. Ἐνας ἄλλος συγγραφέας θὰ παρήθετε ἴσως ἄλλα κείμενα ἢ θὰ παράλειπε μερικά. Καὶ θὰ ἦταν ὑπερβολὴ νὰ εἰπωθῆ πὼς δὲν ὑπῆρχε πῶς καλύτερος τρόπος στὴ διάταξη τῆς κολοσσιαίας αὐτῆς ὕλης. Ἀλλὰ δὲν πρέπει νὰ λησιμονοῦμε πὼς, καθὼς συμβαίνει γιὰ ἔργα τῆς τέχνης, ἔτσι καὶ γιὰ ἓνα συνθετικὸ ἐπιστημονικὸ ἔργο, ὅπως μιὰ εἰσαγωγὴ στὰ ἱστορικὰ τῆς γλώσσας μας, ὅπου μακρόχρονη γλωσσικὴ ἐξέλιξη, ἐθνικὴ καὶ πνευματικὴ ἱστορία συμπλέκονται σ' ἓνα ὄργανικὰ ἀδιαχώριστο καὶ ἀλληλοπροσδιοριζόμενον σύνολο, ὑπάρχουν πολλοὶ τρόποι νὰ ἐργαστεῖ ὁ ἐπιστήμονας, ἀνάλογα μὲ τὶς ἰδέες του καὶ τὴν προσωπικότητά του. Τὸ θέμα εἶναι τέτοιο ποὺ κάθε συγγραφέας, κινούμενος μέσα στὰ πλαίσια πάντα τῆς ἱστορικῆς ἀλήθειας, ἔχει τὴν ἐλευθερίαν νὰ ρίξῃ περισσότερο φῶς ἐκεῖ ποὺ προτιμᾷ, νὰ ἐξάρῃ ἀπὸ τὸ ἄμορφο χάος τῶν γεγονότων ἐκεῖνα ποὺ κατὰ τὴ γνώμη του προέχουν σὲ σπουδαιότητα. Στὴν εἰσαγωγὴ τοῦ κ. Τρ. ὑπάρχει πολὺ, πάρα πολὺ γλωσσικὸ ζήτημα. Νομίζω πὼς δὲ θὰ διέτρεχε τὸν κίνδυνον νὰ γελαστῶ, λέγοντας πὼς ὁ

λόκληρη ἢ προοπτικὴ τοῦ βιβλίου — στηρίζεται στὸ γλωσσικὸ ζήτημα. Ἡ κεντρικὴ ἰδέα του καὶ ὁ ἄξονάς του εἶναι ἡ ἀρχέγονη πάλη τῆς λαϊκῆς γλωσσικῆς παράδοσης μὲ τὴ λόγια. Ἡ πάλη αὐτὴ, γνωστὴ στὰ ἱστορικὰ κάθε πολιτισμένης γλώσσας, παρουσιάζεται στὴν ἱστορία τῆς δικῆς μας γλώσσας τόσω τραγικῆ, ποὺ ὁ κίνδυνος γιὰ τὸν ἱστορικὸ θὰ εἶναι μεγαλύτερος ἂν ὑποτιμῆσῃ τὸ ρόλο τῆς παρὰ ἂν τὸν ὑπερτιμῆσῃ.

Διαφωνίες φυσικὰ μποροῦν πολλές νὰ γεννηθοῦν σχετικὰ μὲ τὰ ἐπιμέρους ζητήματα, ποὺ πραγματεύεται ἡ εἰσαγωγή. Ἀμφισβητήσιμο εἶναι λ. χ. ἂν ὁ περιορισμὸς στὰ γραμματικὰ στοιχεία τῆς λαϊκῆς γλώσσας ποὺ ἀποφεύγει λ.χ. τὴ γενικὴ πληθυντικὴ, λιγοστεύει τὴν ἐκφραστικότητά τῆς γλώσσας μας, ἀφοῦ ὑπάρχουν γλώσσες ποὺ δὲν ἔχουν καθόλου πτωτικὲς καταλήξεις, ὅπως ἡ γαλλικὴ, χωρὶς νὰ εἶναι γι' αὐτὸ λιγότερο ἐκφραστικὲς. Ἐπίσης δὲ μοῦ φαίνεται σωστὴ ἡ διαπίστωση πὼς οἱ σημερινικώτερες διαφορὲς ἀνάμεσα στὰ ἰδιώματα εἶναι λεξιλογικὲς. Γιὰ μένα τὰ ἰδιώματα παρουσιάζουν μιὰ θαυμαστὴ λεξιλογικὴ ὁμοιογένεια καὶ ἀντίθετα μιὰ σπουδαία γραμματικὴ διάσπαση. Ἀλλὰ μὲ διαφωνίες αὐτοῦ τοῦ εἶδους δὲν ἀξίζει νὰ ἀπασχολῆσω τὸν ἀναγνώστη. Γιὰ τὴ διαίρεση μονάχα τῶν νεοελληνικῶν διαλέκτων στὶς ομάδες, ποὺ εἶδαμε παραπάνω, παρατηρῶ ὅτι εἶναι καθαρὰ γεωγραφικὴ καὶ δὲ βασίζεται σὲ συγγένειες γλωσσικῆς. Μὲ τὴ διαίρεση αὐτὴ πάνε τὰ ἰδιώματα τῶν Λωδεκανήσων καὶ τῆς Κύπρου μὲ τὰ Ποντικὰ καὶ Καππαδοκικὰ, χωρὶς νὰ τὰ συνδέει μ' αὐτὰ κανένας ἐσωτερικὸς δεσμὸς. Τὸ ἴδιο καὶ γιὰ τὴν ὁμάδα τῶν Τσακωνικῶν μὲ τὰ Κατωϊταλικά. Ἐγὼ θὰ προτιμοῦσα οἱ τρεῖς διάλεκτοι, Ποντικὴ, Τσακωνικὴ καὶ Κατωϊταλικὴ, νὰ μένουν ἀποτελεῖς, καὶ γιὰ ὅλα τὰ ἄλλα ἰδιώματα τῆς μητροπολιτικῆς Ἑλλάδας καὶ τῆς Κύπρου, ποὺ ἀποτελοῦν μιὰ γλωσσικὴ ἐνότητα, θὰ ἐπρότεινα μιὰ σχηματογραφικὴ κατάταξη, ὅπου τὸ κέντρο κατέχουν τὰ ἰδιώματα Πελοποννήσου, Ἰονίων νησιῶν, Κρήτης καὶ Κυκλάδων, ποὺ μὲ μικρὲς διαφορὲς ἀνήκουν στὴν κοινὴ νεοελληνικὴ καὶ διατηροῦν σχετικῶς πιστότερα τὴν ἀρχαίαν φθογγολογία, τὴ μιὰ πτέρυγα κατέχουν τὰ λεγόμενα βόρεια ἰδιώματα μὲ χαρακτηριστικὸ γνώρισμα τὴν κατάσβεση τοῦ ἀρχαίου φωνηεντισμοῦ καὶ τὴν ἄλλη πτέρυγα κατέχουν τὰ ἰδιώματα Λωδεκανήσων καὶ Κύπρου μὲ ἀντίθετο χαρακτηριστικὸ γνώρισμα τὴ διαδρομὴ τοῦ ἀρχαίου συμφωνισμοῦ.

Γενικὰ θὰ παρατηροῦσα ὅτι ἰσόγλωσσα φωνητικὰ καὶ μορφολογικὰ, ὅπως ἡ διατήρηση ἢ ἀποβολὴ τοῦ τελικοῦ ν, ἢ ἀπώλεια τῆς ἐρρίωσης πρὶν ἀπὸ τὰ μέσα b, d, g, ὁ τσιτακισμὸς, ἢ διατήρηση τῆς κατὰληξης -ουσι ἀντὶ -ουν εἶναι βέβαια ἐνδιαφέροντα γιὰ τὴ γλωσσολογικὴ ἀνάπτυξη, ἀλλὰ ὡς βίαση γιὰ τὴν κατάταξη τῶν ἰδιομάτων σὲ ομάδες, ἐφ' ὅσον μάλιστα δὲν παρουσιάζονται μὲ κάποια γεωγραφικὴ συνοχὴ, δὲν ἀρκοῦν. Ὡς βάση γιὰ τέτοια κατάταξη πρέπει νὰ παίρνονται ομάδες γνωρισμάτων μὲ κάποια ὄργανικὴ ἀνάμεσά τους σχέση.

Γιὰ τὸ λεπτομερειακὸ περιεχόμενον τῆς καθιερωτῆς Γραμματικῆς, ποὺ θὰ ἀκολουθήσει στὴν εἰσαγωγή, θὰ ἦταν πρόωρον νὰ μιλήσει κανεὶς. Ἐκεῖνο, ποὺ ἀπὸ τὴν ἀνάγνωσιν τῆς Εἰσαγωγῆς προκύπτει, εἶναι πῶς, ἀντίθετα πρὸς τὶς γραμματικὰς τῶν Α. Thurnib, H. Pernot καὶ τὴν τελευταία τοῦ Ψυχάρη, ποὺ ἐπιμένουν στὴν ἄκρα δημοτικιστικὴ ἀντίληψιν καὶ ἀποκλείουν τὰ λόγια γραμματικὰ στοιχεῖα, ὁ κ. Τρ. ἀκολουθεῖ στίς γενικὰς γραμμὰς τῆς γραμματικῆς πρότυπον, ποὺ μετὰ τὴν δικήν του συνεργασίαν χρησιμοποιήσῃ στὴν πρώτη προγραμματικὴ ἐξόρμησιν τοῦ δημοτικισμοῦ ὁ Ἐκπαιδευτικὸς Ὀμιλός. Ἡ διαφορὰ αὐτὴ ἀνάμεσα πρὸς τὸν συστήματι, ἡ ὁποία φαίνεται ἀνάγλυφον σ' ἓνα συγκριτικὸν πίνακα ποὺ παραθέτει στὴν Εἰσαγωγή (σελ. 124 — 127), ἐγκρίνεται στὴν καθιέρωσιν ὅλων σχεδὸν τῶν ἀσυμβιβαστικῶν μετὰ τὴν φωνητικὴν τῆς δημοτικῆς συμφωνητικῶν συμπλεγμάτων τῶν λόγων λέξεων, ὅπως *λεπίος, ἔκτατος, ἀσχετός, αἰσθημα, καταχθόνιος, εὐθεία, ἑμπνεύση, σύμβολο, συνδυασμός, συγγραφίας, ἀμφιβολία, διεύθυνση, μεταβολία* κτλ. καὶ πολλῶν ἀπὸ τὶς καταλήξεις τῶν τριτοκλίτων, ὅπως *τῆς μεθόδου, τὸ παρθεῖον, τοῦ προγράμματος, τὰ τέλη* κ.τ.λ.

N. ΑΝΔΡΙΩΤΗΣ

Ἰ. Θ. Κακριδῆ : « *Περικλέους Ἐπιτάφιος* » (Κείμενο - Μετάφραση - Σχόλια - Ἐπιλεγόμενα).

Ἀναλαμβάνοντας κανεὶς νὰ μιλήσει γιὰ τὸ ἔργο τοῦτο τοῦ κ. Κακριδῆ χαιρετᾷ μίαν ἀπὸ τὶς πρώτες, ἀλλὰ καὶ τόσον ὄριμη προσπάθεια σοβαρῆς ἐκλαϊκείσεως τῶν ἀριστουργημάτων τῆς ἑλληνικῆς πεζογραφίας ὁ σκοπὸς ὅμως τοῦ συγγραφέα εἶναι πραγματικὰ πολὺ μακρύτερος : θέλει κυρίως νὰ βοηθήσῃ τὸ σύγχρονον ἀναγνώστη σὲ δρόμους ποὺ θὰ τὸν φέρουν νὰ ἐννοήσῃ τῆς ψυχῆς τοῦ δημιουργοῦ τὸν τραγικὸν ἀγῶνα ποὺ πλαστούργησε τὸ ἀθάνατον τοῦτο μνημεῖον σὺν « μεγαλοφροσύνης ἀπήχημα ». Τὸ βιβλίον τοῦτο φαίνεται νὰ εἶναι μέρος μεγαλύτερου καὶ μᾶλλον ὀλοκληρωμένου ἔργου ἂν εἶναι τοῦτο ἀλήθεια, τότε καθεὶς γιὰ τὸ τεῦχος τοῦτο κρίσιν θάχει ἀξία μόνον γιὰ τὰ ὅρια τῆς ἀναπτύξεως ποὺ δίνει στὰ θέματά του. Σὲ μίαν πολὺ ἐπιμελημένην ἐκδοσὴν περιέχει τὸ κείμενον τοῦ Ἐπιταφίου περὶ ἁπλῆ, μετάφρασιν στὴ δημοτικὴν γλῶσσαν ἀπὸ τὸ κείμενον λιγιστά, συντακτικὰ κυρίως, σχόλια καὶ τέλος Ἐπιλεγόμενα, ὅπου ὁ συγγραφέας ἀναπτύσσει μίαν νέα θέσιν γιὰ τὴν παλιὰ καὶ κοινὴν στὴ σχετικότητά της ὀλήθειαν, ὅτι ὁ Ἐπιτάφιος εἶναι ἔργο τοῦ ἴδιου τοῦ Θεουκιδίδου, καὶ πλασματικῶς μόνον λόγος τοῦ Περικλέους. Σύντομα γιὰ τὴν μετάφρασιν καὶ ἐκτενέστερα γιὰ τὰ Ἐπιλεγόμενα θὰ μιλήσουμε ἀμέσως, ἀφοῦ ξανατονίσουμε πῶς βαθύτατη γνώσις καὶ ἄκρα εὐγένεια καὶ σοβαρότητα στοχασμοῦ μαρτυροῦν τίνος ἔξωτος καρπὸς στάθηκε τὸ μικρὸν τοῦτο, ἀλλὰ τόσο γιὰ μᾶς πολὺτιμον πόνημα.

Ὅσο γιὰ τὴν ἀρχαίαν ἑλληνικὴν ποίησιν πλού-

σια στάθηκε ἡ μεταφραστικὴ προσπάθεια καὶ κατευθύνσεις χαράχτηκαν καὶ πλῆθος προβλήματα ἐπιλύθησαν καὶ ὅσο κατορθώθησαν εὐτυχῆ ἀποτελέσματα, τόσο ἡ μεταφραστικὴ παράδοση τῆς ἑλληνικῆς πεζογραφίας στάθηκε φτωχὴ καὶ ἀσήμαντη. Οἱ μεταφράσεις στὴν καθιερωμένη οὐδέποτε ἐπεδίωξαν λογοτεχνικοὺς σκοποὺς ἢ δημοτικὴν ἀπὸ τὴν ἄλλη, ἀκατέργαστη ὀλοτέλα σὺν πεζῇ πλαστικῇ καὶ κατ' οὐσίαν γλῶσσα λυρικῇ, ποτὲ δὲν ἐπεδόθηκε σὲ συστηματικὸν ἀγῶνα γιὰ τὴν κατάκτησιν τῶν κλασικῶν κειμένων. Ἀκόμα καὶ σὲ μίαν ἐποχὴν καὶ σὲ μίαν εὐκαιρίαν ποὺ θὰ περίμενε κανεὶς ἀπὸ ἓνα ξυπνημένο, σὺν τὸν Συκουτρῆ, πνεῦμα νὰ δώσῃ μίαν νέα πνοὴν στὶς ἐργασίας αὐτῆς, δημιουργήθη μετὰ τὸ « Συμπόσιον » μίαν φθοροποιὰ τάσιν ἐκφυλισμένων μεταφράσεων σ' ἓνα ἰδίωμα νόθο, μίαν καὶ κακόντυχον, χωρὶς κάπου μίαν λάμψιν πλαστικότητος, χωρὶς κάπου μίαν κάποια λογοτεχνικὴ πνοή. Ἡ ἐργασία τοῦ κ. Κακριδῆ εἶναι ἡ πρώτη πάνω στὴ σωστὴ κατεύθυνσιν, καὶ μετὰ βαθεῖαν συνείδησιν τῶν πραγματικῶν σκοπῶν ἐργασίας ποὺ γίνεται πάνω στὴν ἀρχαίαν ἑλληνικὴν πεζογραφίαν γιὰ τὴν ἀπόδοσίν της στὴ λογοτεχνίαν μας : δὲν ἐπιχειρεῖ κανένα συμβιβασμὸν στὴ γλῶσσαν καὶ πλαστούργει τὴν μετάφρασιν ὡς λογοτεχνικὴν ἐργασίαν, καὶ ὄχι σὺν ἀπλῶ βοήθημα. Καὶ οἱ δύο τοῦτοι σκοποὶ εἶναι ταυτισμένοι οὐσιαστικῶς : νὰ πλαστούργηθῃ ἓνα λογοτεχνικὸν ἔκτυπον τοῦ πρωτοτύπου στὴν ἀγνή δημοτικὴν γλῶσσαν — ἀλλὰ πόσα προβλήματα γεννᾷ σὲ τέτοιο ἔργο ἢ φύσιν τῆς δημοτικῆς καὶ ἢ φτώχεια τῆς στὸ πεζό ! Ὁ κ. Κακριδῆς, φιλόλογος βαθύς καὶ τόσον ἀξίος τῆς ἐπιστήμης του, νιώθει πρὸς πολὺ ἀπὸ τὸν καθένα πῶς ἡ ἔννοια ὀλοκληρώνεται στὴν ἐκφρασὴ τῆς, πῶς ἡ ἀπόσπασή της λοιπὸν ἀπὸ τὴν θεμελιώδη τοῦ πρωτοτύπου ἐκφρασὴ τῆς ἀφαιρεῖ ὄχι μόνον τὴν δύναμιν καὶ τὴν ὁμορφίαν της, ἀλλὰ μίαν μ' αὐτὰ καὶ ἀπὸ τὸ ἴδιον τὸ νόημά της συνεπὼς ὅτι μόνον μίαν λογοτεχνικὴν μετάφρασιν μπορεῖ θεμιτὰ νὰ διεκδικήσῃ τὴν ἀπόδοσιν λογοτεχνικῶν ἀριστουργημάτων. Οὐσιώδεις λοιπὸν ζήτημα τίθεται, κατὰ πόσον ὁ συγγραφέας κατορθώνει μίαν λογοτεχνικὴν μετάφρασιν τοῦ ἀριστουργηματικοῦ κειμένου τοῦ Ἐπιταφίου. Ἡ ἀπάντησις εἶναι ὅτι δὲν τὴν κατορθώνει καὶ ὅτι μίαν ἢ ἦταν δυνατόν ἓνας ποὺ κάνει τὴν ἀρχὴν καὶ ποὺ ἀντιμετωπίζει ὅλα τὰ προβλήματα, νὰ βγῇ καὶ ὁ τελικὸς νικητὴς. Πρέπει ἀκόμα νὰ δουλευτῇ πολὺ ἢ δημοτικὴν σὺν γλῶσσαν πλαστικοῦ πεζοῦ λόγου καὶ ὄχι σὺν γλῶσσαν λυρικοῦ ὕφους, γιὰ νὰ πλησιάσῃ τὸ λαμπρὸν καὶ τόσο λεπτοδουλεμένο ὕψος τῆς ἀττικῆς πεζογραφίας ἀλλὰ — ἀπλούστατα ! — ἂν δὲ δουλευτῇ, δὲ θὰ φτάσῃ καὶ ἡ μεγάλη τιμὴ ποὺ ἀνήκει στὸν κ. Κακριδῆ, εἶναι ὅτι πρῶτος χαράζει τὴν σωστὴν κατεύθυνσιν. Λίσθάνεται κανεὶς σὲ κάθε φράσιν τὸν ἀγῶνα τοῦ μεταφραστῆ νὰ βρῇ στὴν ἀγνή δημοτικὴν τὴν ἀπόλυτον κυριαρχίαν, νὰ ἐννεύει μετὰ τὶς λιγώτερες θυσίας τὴν σχετικὴν, νὰ συναφθῶσιν τὸν λόγο του κατὰ τὴν πρόβασιν τῆς ἰδέας στὴ συνάρτησίν της μετὰ